

Subkultúra pedagogických a andragogických vied

Štefan Švec

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Anotácia: *Vrstvy kultúry v širšom a užšom poňatí. Akceptovateľné vymedzenie výchovovednej kultúry. Inštitucionálne subkultúry výchovovedy/edukológie. Revidovaná medzinárodná definícia výskumu a vývoja. Štandardy pre vypracovanie správ o empirickom sociálnovednom a osobitne o humanitne orientovanom edukačnom výskume. Štandardy pre vyhodnocovanie/evalváciu programov v školstve. Štandardy etického kódexu pracovníkov výskumu, vývoja a vyhodnocovania. Kultúra jazyka pedagogických a andragogických vied. Potreby a výhľady pedagogického a andragogického výskumu a vývoja.*

PEDAGOGIKA SK 2010, ročník 1, č. 1: 7-30

KLúčové slová: *kultúra, pedagogická veda, andragogická veda, výchovoveda/edukológia, výskum, experimentálny vývoj, vyhodnocovanie/evalvácia, štandardy pre tvorbu správ o výskume, štandardy pre vyhodnocovanie programov, etika vedy, jazyk vedy*

Subculture of Pedagogy and Andragogy. *Layers of culture in the narrow and broad perspectives. Acceptable definition of the education science culture. Institutional cultures of educology. Revised international definition of research and development. Standards for writing research papers in social sciences of educational research and humanities-oriented educational research. Standards for evaluation of school programmes. Ethical standards for researchers, developers and evaluators. Language culture of pedagogy and andragogy. Needs and prospects of educational research and development.*

PEDAGOGIKA SK 2010, Vol. 1, (No. 1: 7-30)

Key words: *culture, pedagogy, andragogy, educology, research, experimental development, evaluation, standards for writing research papers, standards for evaluation of programmes, ethics of science, language of science.*

1. Vrstvy pojmu kultúry

Kultúru by sme v najširšom slova zmysle mohli chápať ako **náprotivok natúry/prírody**. *Natúra a kultúra tvoria komplementárnu kategóriu dvoch foriem*

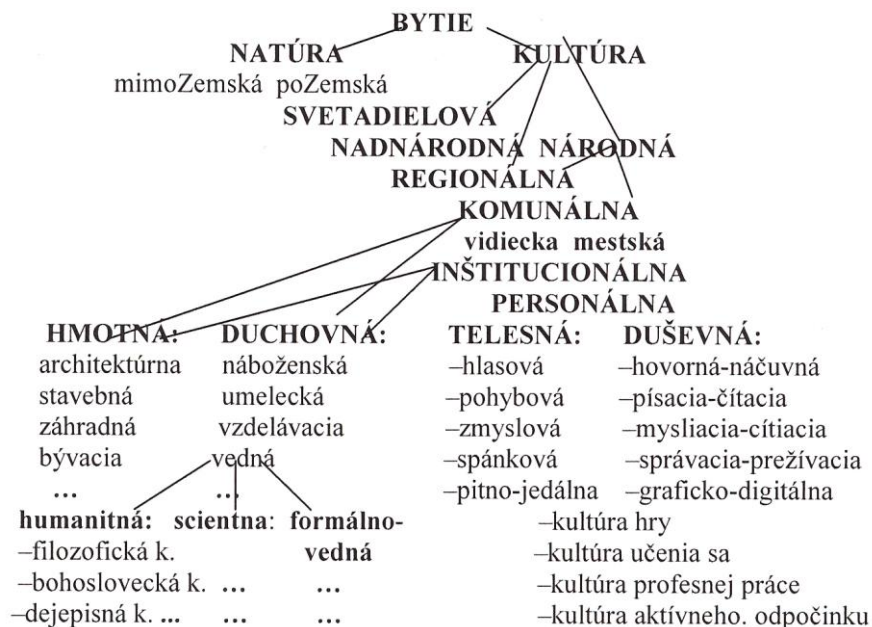
bytia. Toto vzájomne doplnkové poňatie ľudského sveta je aj smerodajným kritériom dvojpólového triedenia vied na prírodné/prírodné a kultúrne. Príroda je aj pozemská aj mimozemská. O mimozemskej živej prírode vieme dnes vo vede veľmi málo. Nadpozemské otázky sú dávno vekovou doménou hlavne náboženskej a filozofickej kultúry. To je najvrchnejšia rovina poňatia kultúry.

Na globálnej úrovni sa porovnáva **západná a východná kultúra** (civilizácia). Na mape sveta vydanéj v Číne však nájdeme Ameriky na pravej strane, nie ako sme si zvykli na ľavej pologuli. Pohľad na strany ľudského sveta je teda relatívny. V ostatnej dobe sa politicky taktne a filozoficky abstraktne porovnáva aj **severná a južná kultúra** ľudstva, ktorá je nesporne chudobnejšia hospodársky. V konkrétnejšom prehľade sú však porovnávané **kultúry jednotlivých svetadielov**, napr. kultúra Európy a kultúra Afriky. V kultúrnej antropológii sa hovorí o viac alebo menej **prostej**, primitívnej alebo **civilizovanej** úrovni rozvitosti jednotlivých oblastí daného kontinentu.

Na obývateľných svetadieloch sa historicky diferencovali **národné kultúry**. V ich dejinách dochádza v daktorých obdobiach k významnejšiemu pokroku, napr. grécka kultúra. Kultúru národa možno pokladať za *porovnávaciu bázu* na hierarchickom kontinuu vyšších a nižších vrstiev ľudskej kultúry.

Národné kultúry sú poučným predmetom komparatívneho štúdia **kultúry rezortu a odvetvia** národného hospodárstva, národnej politiky, obrany, bezpečnosti, zdravotno-sociálnej starostlivosti, osvetu, školstva, športu ap.

Celonárodná platforma procesov a produktov kultúry sa spravidla diferencuje teritoriálne v **regionálnych** kultúrach (napr. v spišsko-šarišsko-zemplinskej kultúre) a v **komunálnych kultúrach** vidieka a mesta. Tu sa už stretávame s nižšou rovinou pojmu kultúry. Na najnižšej vrstve/rovine sme častejšími účastníkmi **inštitucionálnej a personálnej** kultúry. Prehľad týchto zvýznamnených poňatí ponúka náš **logostrom pojmových gradácií kultúr**:



Obr.1: Logostróm pojmových gradácií kultúr

Inštitucionálne kultúry by sme mohli zoskupiť do kategórií (ktorým zodpovedá príslušná vzdelanosť a edukácia):

A kultúra sociálnej a zdravotnej starostlivosti (sociálno-zdravotná vzdelanosť a edukácia)

B kultúra školstva a osvetu (pedagogická a andragogická vzdelanosť a edukácia),

C kultúra morálky a práva (mravná a právna vzdelanosť a edukácia),

D kultúra politiky a ekonomiky (politická a ekonomická vzdelanosť a edukácia),

E kultúra vedy a techniky (vedecká a technická vzdelanosť a edukácia),

F kultúra filozofie a náboženstva (filozofická a náboženská vzdelanosť a edukácia),

G kultúra umenia a športu (umelecká a športová vzdelanosť a vycvičenosť),

H kultúra obrany a bezpečnosti (obranná a bezpečnostná vzdelanosť a vycvičenosť) a i.

Inštitucionálne kultúry presahujú teritórium (vidieckej, polomestskej a mestskej) obce v prípadoch ich širšieho rámca pôsobnosti v kraji a krajine alebo v nadnárodnom celku.

V tomto poňatí inštitucionálnych kultúr treba uviesť „výnimku z pravidla“: **Morálka**, mravnosť nemá vlastnú inštitúciu (formálnu sociálnu organizáciu).

Túto formu spoločenského vedomia buduje, udržiava a rozvíja najmä rodina, kostol a škola, ale aj masmédiu, vojenský útvar, polícia, súd a nápravné/prevýchovné zariadenie. Každá zo sociálnych organizácií má vlastnú kultúru morálky a kultúru morálnej socializácie.

Z akýchsi zvláštnych dôvodov sa pojem kultúry spája iba s umením. Aj v pedagogickej obci sa občas laicky používa súslovie „*Umenie a kultúra*“ (akoby sme mysleli nepojmovo, t.j. nemnožinovo: jablko a ovocie). Ministerstvá kultúry zahŕňujú nielen starostlivosť o umenia. Ministerstvo kultúry SR, napr. je ústredným orgánom štátnej správy pre: štátny jazyk, ochranu pamiatkového fondu, kultúrne dedičstvo a knihovníctvo, **umenie**, autorské právo a práva súvisiace s autorským právom, osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu, podporu kultúry národnostných menšín, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí, vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, médiá a audioviziu. (podľa www.slovakia.culturalprofiles.net/?id=5414).

V doterajšom výklade sme pojem kultúry sústredili na človeka. Termín kultúra má však aj iné dva vynechané významy: *poľnohospodársky* pojem kultúry plodín a *laboratórny* pojem kultúry mikroorganizmov (baktérií, buniek). Čím sa vyznačujú určité kultúry ľudských skupín?

Príručka je poňatie kultúry ako *súboru zvyklostí a obyčajov*. Príležitostne sa tento termín občas používa v obmedzenejšom zmysle *intelektuálnych a estetických* snáh a produktov. Za kultúru sa pokladá aj určitá kvalita osvietenia alebo zušľachtenia, ktorá vznikla z oboznamenosti sa s tým, čo je pokladané *za excelentné* v umeniach, v literatúre, v sociálnom správaní atď. Termín kultúra sa tiež uplatňuje v zmysle **rozvíjania alebo zdokonaľovania mysle alebo ducha vzdelávaním alebo vychovávaním**. Predstavuje *tiež súhrn spôsobov života* vybudovaných určitou skupinou ľudských bytostí a prenášaných z pokolenia na pokolenie. Kultúra sa tiež vykladá ako konkrétna forma alebo *štádium civilizácie*, a to pokiaľ ide o dajaký národ alebo historické obdobie, napr. grécka kultúra. Termín kultúra sa tiež často používa v zmysle *činností a presvedčení* charakteristických pre určitú špecifickú sociálnu, etnickú alebo vekovú skupinu. (R. B. Costello, 1991, s. 330).

Ostatný význam pojmu poukazuje na termín **subkultúry** (napr. subkultúra mladistvých, subkultúra „oholených hláv“), ktorá je dostatočne odlišná na jej rozlíšenie od inakých v tej istej kultúre alebo v societe. V súčasnosti sa už aj u nás presadzuje potreba študovať a využívať kladné prvky **subkultúry sociálnych skupín**. Tie sa rozlišujú sa napr. podľa **sociálnych tried** (kultúra robotníkov, roľníkov, inteligencie ap.), podľa **rodu** (ženská a mužská k.), **veku** (napr. generačná k., mládežnícka k., dôchodcovská k.), **znevýhodnenia** (napr. k. hluchonemých, k. homosexuálnych), **jazyka** (napr. rómska k., neverbálna k.) alebo **národnosti** (napr. rusínska k.), podľa **povolania** (napr. úradnícka k.,

výskumnícka k.), **vzdelanosti** (napr. analfabetská k., akademická k.), prípadne podľa iných **charakteristik inakosti** osôb a ich skupín.

Týmto sa dostávame k najužšiemu pojmu kultúry a kultúrnosti – osobnej, jednotlivcovej. Táto najnižšia vrstva kultúry je predmetom uprednostneného záujmu **antropagogiky** = pedagogiky ↔ andragogiky ↔ geragogiky.

Pod **všeobecnou osobnou (personálnou) kultúrou** by sme mohli rozumieť (všeobecné) vzdelanie a kultivovanie telesnej a duševnej stránky osôb (a ich skupín). Je potrebné podtrhnúť, že **pojmem rasy a farby pokožky do antropagogiky nepatrí**, o. i. preto, že tieto javy nie sú biotické determinanty vzdelávania a výcviku, nie sú potrebné pre prax a teóriu školovania a nie sú podstatné pre *kultúru edukácie a kultúru vied o výchove*.

2. Akceptovateľné vymedzenia výchovovednej kultúry

Rozsah pojmu kultúry sme už vymenovali a nakreslili. Čo zahŕňa akákoľvek kultúra (kontinentálna, nacionálna, regionálna, komunálna, inštitucionálna, personálna)? Na túto otázku sa v dejinách ponúkalo viacero kategórií odpovedí. Panuje značná nezhoda v chápaní toho, ktorý národ či jednotlivec je viac či menej kultúrny. Sporíme sa o to, čo je a čo nie je kultúrne a čo je vlastne kultúra? Pridávame možnú odpoveď:

Kultúra (Š. Švec, 2008, s. 71) je zostava alebo až sústava vzorcov správania a pre správanie, ktoré regulujú sociálnu interakciu a umožňujú sociálnu komunikáciu medzi rozmanitými subjektmi a ktoré sa zavádzajú a ustávajú v osobitej a odlišnej sociálnej skupine. Jej obsahom sú spôsoby účelného usporiadania bytia-žitia, a teda dorozumievania sa i porozumievania si, hodnotenia, poznávania a praktického konania na istej úrovni, porovnateľnej so štandardom inakých spôsobov bytia. *Inakosť* je tu podstatným rozlišovacím znakom individuálnych skupinových a osobných kultúr.

Vymedzenie tohto pojmu je veľmi široké. Zahŕňa spôsob sociálneho bytia pračloveka, používajúceho sebazáchovný nástroj z kameňa až po „supermana“ (t.j. „nad-človeka“), uplatňujúceho sebanadradovací nástroj z atómu a vodíka. Kultúra začína tam, kde sa človek stáva človekom odlišným od svojho prírodného prostredia. Kultúra končí tam, kde človek prestáva byť človekom aj voči svojmu ľudskému prostrediu. Istou hrozbou je aj etnocentrické poňatie *nadradenosti vlastnej kultúry*. Príklady z nášho svetadielu netreba uvádzať. Ohrozením je aj asimilácia národnej alebo národnostnej kultúry. Aj túto skutočnosť potvrdzujú dejiny Európy. Tieto fakty sa vždy odrážali v povahe medzinárodných vzťahov. Odrážali sa aj v obsahu výchovy v rodine a kostole, ale aj v škole osvete. Takéto povedomie protichodných stavov panuje aj v prítomných podmienkach zjednocovania sa národov do nadnárodného

územného celku. Pedagogika a andragogika mala a má na tomto úseku pomerne nízke sebavedomie.

Kultúra traduje a inovuje to, čo je pre jej členov ako celok zmysluplné. Dnes dominuje kultúra spotrebiteľa a výrobcu, ktorá osvecuje kultúru trhu hmotných statkov a zatieňuje kultúru tvorby poznatkov. Naša stavovská asociácia má k tomu čo povedať.

Ktorými komponentmi sa prejavuje kultúra antropagogických vied?

Obsah sociokultúry pedagogiky, andragogiky a geragogiky (t.j. antropagogiky) zahŕňa tieto zložky:

(a) artefakty vednej kultúry:

(α) umelé výtvary *materiálne*: špeciálne zariadenia na výskum a vývoj, observačné laboratóriá so zrkadlovou stenou, komputerovaná experimentálna a kontrolná trieda, učebňa s posuvnými stenami, hardvér, audiovizuálne záznamy na kódovanie a mikroanalýzu ap., akademické obleky a insígnie ap.,

(β) umelé výtvary *nemateriálne*: softvér, štatistické vzorce, kódovacie systémy účastníckeho pozorovania, pravidlá evidencie údajov, metodické postupy empirického skúmania a pokusného vyvíjania projektu ap.,

(b) sociálne regulatívy vednej kultúry:

- štandardy výskumu a vývoja i vyhodnocovania,
- morálne zásady vedca, etika vedy,
- vzorce sociálneho správania profesionála, archetypy vednej osobnosti,
- ustanovené alebo uzákonené hodnoty a normy/predpisy pre výskum a vývoj,
- predsudky, mýtus o nadradenosti prírodovedných poznatkov nad humanitnými ap.;

(c) jazyková a myšlienová kultúra vedy:

- symbolové komunikáty (symbol sovy, knihy, slnka, znaky Σ , χ , ∞ , © ap.),
- obrazové (podobizeň J. A. Komenského, pojmová mapa, diagram, graf ap.),
- slovné (termíny, fakty, princípy, racionále, teórie, konceptuálne modely)
- neslovné komunikáty (mimika, gestikulácia, pózy, jazyk tela),

(d) zvyklosti (obrady) vo vede:

- predpísaný postup prijímania kandidátov doktorantského štúdia,
- postup pri obhajobe doktorských, habilitačných a inauguračných prác,
- ceremoniál promócie doktorantov, docentov a profesorov,
- voľby funkcionárov národnej vedeckej asociácie,
- zvyklosti medzinárodných kongresov ap.

3. Subkultúra inštitúcií výchovovedy/edukológie

Na Slovensku je 20 verejných vysokých škôl v 11 mestách, 10 súkromných v 4 mestách a 3 mestečkách, ako aj 3 štátne vysoké školy v Bratislave (pre

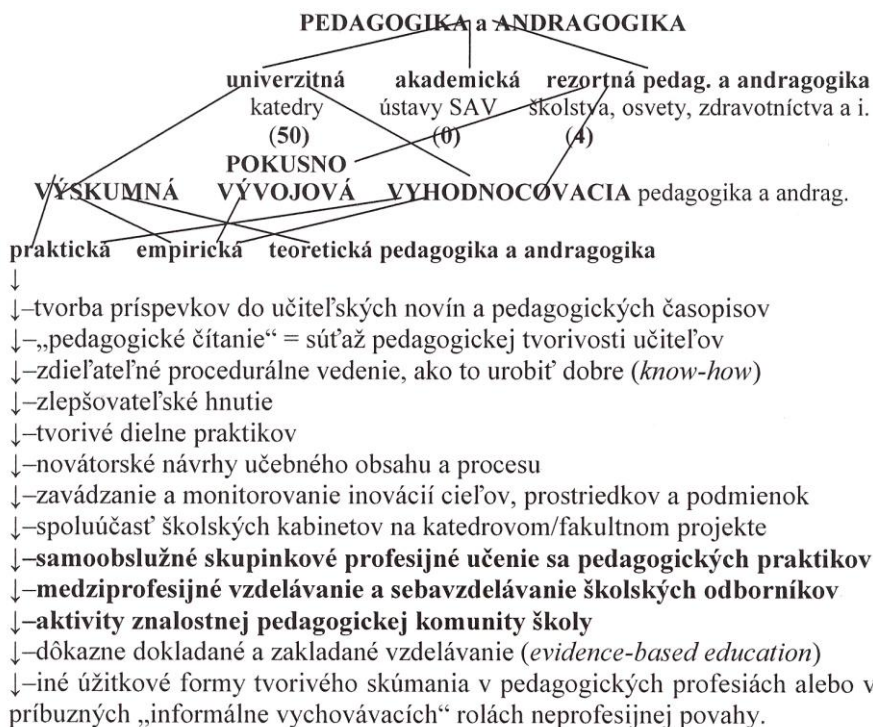
zdravotníctvo, obranu a políciu). Pracoviská pedagogického výskumu sa historicky rozvinuli na verejných univerzitách. Z nich najstaršou je Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, ktorej základy položili od roku 1921 traja českí profesori Otakar Chlup (1922 – 1923, 1926 – 1927), Josef Hendrich (1928 – 1937) a Jan Uher (1937 – 1938) a prvý slovenský profesor pedagogiky Juraj Čečetka. Súpis katedrií a iných pracovísk pedagogického výskumu poskytuje Príloha 1. Môže poslúžiť ako jedinečná informácia k ďalšej spolupráci. Prehľad počtu ich pracovníkov pedagogického výskumu a vývoja (2009/8) sumarizuje Tab. 1:

I. Katedry pedagogiky, oddelenia predmetových didaktík a vzdel. útvary

	katedry	Pracovníci					
		Σ	Prof	Doc	OdbA	Asist	Dokt
Banská Bystrica	2	39	4	5	18	0	12
Bratislava	16	131	12	14	79	1	33
Dubnica nad Váhom		3	0	3	0	0	0
Komárno	2	11	2	2	5	2	0
Košice	7	30	2	6	13	4	5
Liptovský Mikuláš			1	už nie je katedra pedagogiky			
Nitra	5	78	11	11	39	5	12
Prešov	7	61	5	9	36	0	11
Ružomberok	5	58	8	10	28	8	4
Trnava	5	40	5	13	22	0	0
Žilina	1	17	1	4	12	0	0
Σ	50	476	50	77	252	20	77
%			10,5	16,18	52,94	4,2	16,18

II. Ústavy základného pedagogického výskumu v Slovenskej akadémii vied

dnes nejestvujú. Mali by však byť aspoň dva. Ústav experimentálnej pedagogiky SAV jestvoval a dobre fungoval 20 rokov od r. 1973 do r. 1993. V ústave pracovalo 40 vedeckých a odborných pracovníkov a vedeckých aspirantov. Oficiálne bol ústav zrušený z finančných dôvodov. Neoficiálne z iných dôvodov. Vedenie Slovenskej pedagogickej spoločnosti (v našej skratke SPaS) sa s bývalými pracovníkmi ÚExp SAV pokúsilo už v roku 2002 o znovuzriadenie ústavu. Jeho ustanovenie je podmienené dlhodobou prípravou personálnych, materiálnych a finančných podmienok (podľa listu prof. Macháčka).



Obr.2: Organizačné útvary antropagogických vied

III. Ústavy základného a aplikovaného pedagogického a andragogického výskumu na univerzitách taktiež nejstávajú.

IV. Ústavy rezortu školstva predstavujú tieto 4 inštitúcie:

Štátny pedagogický ústav (pre MŠ, ZŠ a gymnáziá) v Bratislave

Štátny inštitút odborného školstva (stredného) v Bratislave

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania v Bratislave

Ústav informácií a prognóz školstva v Bratislave.

Ako tento prehľad ukazuje, na Slovensku dominuje **katedrálna (departmentálna) kultúra** vedy o výchove. Táto kultúra je založená na princípe jednoty vedy a vzdelávania u vysokoškolských učiteľov. Pritom na vedu sa plánuje iba 500 hodín ročne, ostatný úväzok sa rezervuje na výučbu a extenzie, ako aj na organizačné a na ostatné aktivity. Pracovné pozície katedrálnej vedy sú odlišné od funkčných miest v **Slovenskej akadémii vied**, kde uvedený gnozeologický princíp nefunguje a kde sa základným edukačným výskumom nezaobera žiaden ústav. Na Slovensku je prázdna množina ústavov na základný výskum vo vedách o výchove.

Rezortné ústavy pri ministerstve školstva majú oklieštené možnosti robiť hlbší konceptuálny a empirický výskum. Sú plne zaangažované na ministerských zadaniach stálych úloh a na školských inovačných zmenách, ktoré treba rýchlo úradne organizovať. Politická výmena vedenia ústavov, spojená s reštruktúraciou osôb a oddelení, neumožňuje stabilizovať priaznivú pracovnú klímu a istotu, ba ani výrazný pokrok vo vedeckom poznaní. Nesprávna prax politickostrannického vedenia ústavov dovoľuje skôr uplatniť administratívnu kultúru nadradeného a podradeného článku než pestovať ozajstnú humanitovednú kultúru myslenia a jazyka, poznávania a inovatívneho pretvárania.

4. Revidovaná medzinárodná definícia výskumu a vývoja

Najnovšie definície foriem vedy podľa ostatného 6. vydania frascatského manuálu v roku 2002 sú oproti pôvodným vymedzeniam (pozri Š. Švec a kol., 1998, s. 59) trochu upravené, a to takto:

Bázický výskum je experimentálna alebo teoretická práca podujatá primárne na osvojenie nového poznania, ktoré vyzdvihuje zakladanie javu a pozorovateľné fakty, a to bez akéhokoľvek zamýšľaného konkrétneho uplatnenia alebo použitia.

Aplikovaný výskum je tiež originálne skúmanie (investigovanie) podujaté na to, aby sa osvojilo nové poznanie. Je však nasmerované prvotne na špecifický praktický účel alebo cieľ.

Experimentálny vývoj je systematická práca – čerpajúca z jestvujúceho poznania získaného z výskumu a/alebo z praktickej skúsenosti – ktorá je nasmerovaná na produkovanie nových materiálov, produktov alebo zariadení, na inštalovanie nových procesov, systémov a služieb, alebo na podstatné zdokonalenie tých sústav, ktoré sú už vyrobené alebo nainštalované. (Frascati Manual 2002, s. 30).

5. Štandardy organizačných foriem výchovovedy

Pri tvorbe dizertácií, monografií, časopiseckých štúdií a ostatných tlačených diel sa u nás občas **nedodržiavali štandardy**, ktoré sa vo vedeckej obci kladú na kvalitu jej prác. Časť štandardov bola u nás publikovaná napr. v Pedagogickej revue 1995/ 9-10 a následne v kolektívnej monografii Metodológia vied o výchove (Š. Švec a kol., 1998) alebo v českom rozšírenom vydaní (Brno: Paido, 2009. 303 s.). Tieto normy by si už vyžadovali istú inováciu, a to aj z pohľadu aj zahraničných skúseností z uplatňovania oficiálnych štandardov edukačnovedných asociácií.

Najznámejšie a najprepracovanejšie sú štandardy v *Európskej charte štandardov výskumných pracovníkov*. Tá zahŕňa tieto položky: sloboda výskumu, etické pravidlá, profesionálna zodpovednosť, profesionálny postoj, zmluvné a právne povinnosti, adresná zodpovednosť za využívanie peňazí (daňových poplatníkov), správny postup vo výskume, šírenie a využívanie výsledkov, zaangažovanie verejnosti (na jej lepšie pochopenie potrieb a programov vedy), profesijný vzťah výskumníka k vedúcemu projektu, povinnosti spojené s kontrolou a riadením, nepretržitý profesijný rozvoj. (www.europe.eu.int/eracareers/europeancharter. K tejto charte bolo uverejnené akceptačné „Vyhlásenie o záväzku niektorých rektorov slovenských vysokých škôl o prijatí jej princípov“ 10. novembra 2005.

Pre pedagogický, andragogický a geragogický výskum sú podnetné aj štandardy *Americkej asociácie edukačného výskumu pre oblasť sociálnych vied o výchove a osobitne pre oblasť humanitných náuk o výchove* Živo sa o nich diskutuje. Môžu inšpirovať aj nás. Tie zahŕňajú aj etický aspekt vedcovej práce. Tu sú voľne preložené a upravené podľa ostatného vydania podľa American Educational Research Association, 2006 a 2009).

5.1 Štandardy pre vypracovanie správ o empirickom sociálnovednom výskume v školstve (pre publikácie v Americkej asociácii edukačného výskumu, 2006) zahŕňujú tieto položky:

(a) Štandard formulácie výskumného problému: 1.1 Jasné tvrdenie o účele a rozsahu štúdie, 1.2 Objasnenie, aký je príspevok štúdie k poznaniu, a to k stanovenej línii teoretického a empirického výskumu, k preskúšaní, rozpracovaniu alebo obohateniu teoretického hľadiska; ako sa vzťahuje k doterajším teóriám a dokladaným dôkazom, k uvedeným motívom praktických záležitostí alebo nedostatku informácií k riešeniu praktických problémov, 1.3 Uvedenie recenzovaného prehľadu relevantných prác, ktoré sa priamo dotýkajú tematiky správy, 1.4 Racionálne pre konceptuálnu, metodologickú alebo teoretickú orientáciu štúdie s uvedením opisu a výkladu dôležitých citácií predchodcov.

(b) Štandard projektu a logiky výskumu: 1 Vyjadrenie jasnej logiky bádania od tvrdenia o výskumnom probléme po prezentáciu a interpretáciu výskumných výsledkov a porozumení získaných z výskumného procesu, 2 špecifický a jednoznačný opis projektu od zberu údajov po prípadné pozmenenie výskumných otázok.

(c) Štandard zdrojov dokladaných dôkazov: 1 Vymedzenie jednotiek štúdie (skupiny, účastníci, udalosti, stránky ap.), 2 Opis zberu údajov alebo empirického materiálu.

(d) Štandard merania a klasifikácie: 1 Rozpracovanie meradiel a triedení zabezpečujúcich dôležité charakteristiky javov danej štúdie, 2 Opis a znázornenie klasifikačnej schémy s konkrétnymi príkladmi na reprezentovanie rozsahu

triedených javov, 3 Stanovenie meradiel na opis dátových prvkov a ich organizácie, 4. Transkripcia audio- alebo videozáznamov a použitie konvencií a symbolov v kódovaní.

(e) Štandard analýzy a interpretácie výsledkov (1) vo všeobecnosti: postupy použité na rozbor údajov, analytické techniky napr. obsahovej analýzy, textovej alebo diškurzovej analýzy, analýzy využitia času, sieťovej analýzy alebo analýzy dejín udalosti, (2) pri kvantitatívnych metódach: deskriptívna a inferenčná štatistika, úvahy vynorené pri zbere a spracovaní dát, úvahy identifikované počas rozboru údajov, výsledky štatistickej analýzy dát; (3) pri kvalitatívnych metódach: proces rozvinutia deskripcií, vnášania požiadaviek a interpretácií, dôkazy na garantovanie každej požiadavky, praktiky použité na rozpracovanie a zvýšenie záruky pre požiadavky, interpretatívny komentár k výsledkom.

(f) Štandard generalizácie: 1. objasnenie špecifik účastníkov, kontextov, aktivít, zberov dát a manipulácie s údajmi; 2. zamýšľaný rozsah zovšeobecnení, 3. logika, ktorou by sa mali nálezy štúdie uplatniť v zamýšľanom rozsahu generalizácie.

(g) Štandard etiky vo vypracovaní správy z výskumu orientovaného na sociálne vedy o edukácii: 1. Etické úvahy majú byť obsiahnuté v zbere, rozbere a reportovaní údajov, 2. Podávanie správy o výskume a nálezy by sa mali prezentovať spôsobom, ktorý si ctí súhlasnú dohodu s účastníkmi a akúkoľvek dohodu so zreteľom na získanie dostupu k výskumným stránkam alebo údajom, 3. Výskumné reportovanie by malo zahrnúť opis akéhokoľvek potenciálneho konfliktu záujmu alebo predsudku výskumníka, ktorý môže byť ovplyvnený výskumom, 4. Správa z výskumu by mala presne konštatovať, že neboli vynechávky alebo zahrnutia informácií, ktoré by mohli skresliť, sfaľšovať alebo nesprávne vykladať dáta a postupy, 5. Údaje alebo empirické materiály, ktoré sú relevantné pre závery, by mali viesť k dôvere v kvalifikovanosť výskumníka, 6. V poznámke publikácie má byť uvedené poďakovanie za finančnú podporu poskytovateľa.

(h) Štandard pre názov správy/publikácie, abstraktu a titulky kapitol: 1. Názov práce a titulky by mali jasne vyjadriť, o čom sa tu píše. 2. Abstrakt by mal poskytnúť stručný, zreteľný a obsažný súhrn práce a byť sebestačný (samonosný), koncízny a akurátny. 3. Záhlavia a podtitulky majú vyjadriť jasnú logiku bádania v predkladanej správe z výskumu. (Voľne preložené a upravené podľa ostatného vydania podľa American Educational Research Association, 2006.)

Tento dokument o Štandardoch neuvádza explicitne, ktoré sú to sociálne vedy, tradičné alebo moderné. Pôjde akiste o edukačnú sociológiu, politológiu, politickú ekonómiu, ekonomiku, sociálnu antropológiu, sociálnu psychológiu.

Uvádza neúplne príklady humanitných vied o výchove: edukačná história, filozofia, literárna analýza a bádanie založené na umeniach.

5.2 Štandardy pre vypracovanie správ o humanitne orientovanom výskume v školstve (pre publikácie v Americkej asociácii edukačného výskumu, 2009) zahŕňujú tieto humanitnovedné disciplíny: *tradičné disciplíny*: lingvistiká, literárna teória, história, jurisprudencia (právne vedy), filozofia a religionistika, *disciplíny zdôrazňujúce silne interpretatívnu teóriu* –kultúrne štúdiá (t.j. kulturológiu) a *niektoré odvetvia alebo subdisciplíny* kultúrnej antropológie, sociológie, ekonomiky a politickej vedy a rad iných prístupov k štúdiu školstva a vzdelávania, akými sú *kritické, umelecky založené a naratívne štúdiá*, ktoré sa výslovne neidentifikujú s dajakou disciplínou poznania, avšak sú veľmi podobné všeobecným metódam, artikulovaným v sociálnych vedách. Výskum orientovaný na humanistiku sa usiluje o preskúmanie roly školstva a edukácie v ľudskej existencii prostredníctvom skúsenosti (experieencie) a pozorovania (observácie). Štandardmi vhodnými pre vyhodnocovanie humanitne orientovaného výskumu sa kompletujú štandardy celostnej výchovovedy. Niekedy sa prekrývajú so štandardmi sociálnych vied o výchove. Jednou z prominentných čŕt humanitne orientovaného edukačného výskumu je jeho široká variácia v žánri, tvare a formáte.

Štandardy tohto výskumného štýlu obsahujú tieto položky:

(a) Štandard významnosti: 1. Významnosť problematizovanej témy pre odbornú komunitu v jej aktuálnosti a jej dôležitosti, ale aj zanedbanosti, zaplňa medzeru v bežnom poznaní, 2. Vhodnosť témy pre publikácie záujmovej stavovskej organizácie, 3. Využitie odborníckej literatúry ako jej integrácie do celkovej výskumnej reprezentácie, 4. Odbornícky príspevok zahrňujúci spoločný a pokročujúci diškurz v jestvujúcom rámci, radikálne presmerujúci konverzáciu o problematike na úrovni prevažujúcej výskumnej kultúry.

(b) Štandard metód výskumu: 1. Identifikácia výskumných metód s výslovným vymedzením a so širokým rozsahom, ak autorská práca to dovoľuje, 2. Vhodnosť metód na explikáciu, hodiacich sa pre ciele, konceptualizáciu a projekt práce, 3. Vykonateľnosť metód efektívnych z hľadiska špecifických kritérií, ktoré uplatňujú tieto metódy, konzistentné s rétorickou formou a štruktúrou rukopisu.

(c) Štandard konceptualizácie: 1. Identifikácia hľadiska, odbornej tradície, filozofickej školy a/alebo konceptuálneho rámca, 2. Identifikácia všeobecných cieľov bádania, ktoré majú byť explicitné a konzistentné, 3. Konceptualizácia bádania a jeho projektu vhodná k splneniu cieľov práce, 4. Rozsah a limity bádania majú byť výslovne konštatované a mali by byť v súlade s hľadiskom, cieľmi a konceptualizáciou bádania,

(d) Štandard opodstatnenia: 1. Garantovanie alebo kredibilita dosahované (a) ustanovením, že poznatkové požiadavky a argumenty (prislúchajúce reprezentácii a vysvetleniam edukačných fenoménov) sú garantované a/alebo (b) poskytovaním dôveryhodných a presvedčivých interpretácií a portrétov edukačných javov, 2. Využívanie odbornickej literatúry na podporu portrétov alebo argumentov, 3. Využívanie empirických dôkazov a iných intelektuálnych prostriedkov, vrátane pozorovacích údajov, archívnych dokladov a dokumentácie a iných zdrojov informácií (napr. myšlienkových experimentov, evokatívnych predstáv alebo umeleckých preobrazení výchovných javov), 4. Uvedomenie si kritických vlastností vlastných hľadísk, ktoré anticipujú námietky, opačné príklady alebo protiargumenty.

(e) Štandard súdržnosti a súvislosti: 1. Vnútoraná koherentnosť zahŕňa použitie potvrdzujúcich a nepotvrdzujúcich dôkazov, aby sa umožnilo čitateľovi porozumieť alebo znovu skúsiť edukačné udalosti, pojmy, hodnotové systémy alebo sporné otázky zrozumiteľným a osvetliteľným spôsobom. Rôzne prvky textu by teda mali byť vnútorne koherentné v tom, že sa hodia k téme, cieľom, metódam a konceptualizácii daného bádania, 2. Vonkajšie koherentnosť, v ktorej sa prejavuje uvedomenie si vhodných, alternatívnych alebo súťaživých kultúrnych, sociálnych, politických alebo intelektuálnych hľadísk.

(f) Štandard kvalitnej komunikácie: 1. Jasnosť rukopisu zamýšľanému publiku s preloženými alebo znázornenými ústrednými pojmami neznámymi pre všeobecného čitateľa, 2. Titul rukopisu by mal uľahčiť porozumenie toho, o čo ide, a nájdenie jeho obsahu v elektronických registroch a pri internetovom vyhľadávaní, 3. Abstrakt poskytuje súhrn, ktorý je sebestačný, koncízny a presný. Mohol by obsahovať štruktúrované body (adresovaná otázka alebo problém, spôsob analýzy alebo metóda interpretácie, názov konceptuálnej orientácie štúdie a konštatovanie záverov a implikácií), 4. Záhľavia a podtitulky objasňujú logiku a štruktúru obsahu rukopisu a umožňujú čitateľovi pochopiť ústredné body v línii usudzovania.

(g) Štandard etiky humanitného výskumu: 1. Dodržiavanie súhlasných dohôd a zásady dostupnosti k informáciám (vrátane transkripcie reči, vizuálnych reprezentácií, grafických zobrazení a archívnych údajov), 2. Hľadisko a tón jazyka (očakáva sa poďakovanie v texte alebo v poznámkovom aparáte za nápomoc pri vyhodnocovaní výskumu ap.), 3. Predpojatie alebo predsudok sa má vylúčiť aj v priamych záležitostiach hodnôt, morálky a ideálov, má sa opísať akýkoľvek potenciálny konflikt záujmu, ktorý by mohol ovplyvniť (napr. sponzorstvo alebo grantová agentúra), 4. Dôkazy alebo usudzovanie: texty, artefakty, vizuálne reprezentácie alebo archívne údaje sa majú usporiadať tak, aby iní výskumníci mohli porozumieť spôsob dokladania dôkazov alebo nasledovať líniu usudzovania, ktorá vedie k výskumníkovým záverom, 5. Finančná podpora alebo sponzorstvo má byť výslovne uvedené v ďakovnej

poznámke publikácie. (Voľne preložené a upravené podľa ostatného vydania spoločnosti American Educational Research Association, 2009).)

5.3 Štandardy pre experimentálny vývoj v školstve

Tieto štandardy sa – podľa našich informácií – ešte neustálili a akiste sa ešte neprijali na medzinárodnej úrovni. Predpokladá sa, že by mali zahrnúť tvorbu koncepcie zmeny určitej učebnej sústavy cieľov, prostriedkov a podmienok, vypracovanie projektu, odskúšanie projektu, prepracovanie projektu, pilotné vyhodnocovanie, zavádzanie overeného projektu v reálnej praxi, jeho adaptovanie v konkrétnych bežných podmienkach miestnych škôl a iná zložka inovačného cyklu. (Švec, 1986).

5.4 Štandardy pre vyhodnocovanie programov v školstve

(a) Štandardy vlastníctva sú zamerané na zabezpečenie, aby vyhodnocovanie bolo vykonané legálne, eticky a s ohľadom na blaho tých, ktorí sú pojatí do vyhodnocovania, ako aj tých, ktorí sú ovplyvnení jeho výsledkami. Týka sa týchto noriem: 1. Orientácia na službu, 2. Formálne dohody, 3. Práva ľudských subjektov, 4. Ľudské interakcie, 5. Kompletné a férové ocenenie, 6. Odkrytie nálezov, 7. Konflikt záujmu, 8. Fiškálna zodpovednosť,

(b) Štandardy užitočnosti sú zamerané na zabezpečenie, aby vyhodnocovanie slúžilo informačným potrebám zamýšľaných používateľov: 1. Identifikácia zainteresovanej stránky, 2. Dôveryhodnosť vyhodnocovateľa, 3. Rozsah a výber informácií, 4. identifikácia hodnôt, 5. Jasnosť správy, 6. Včasnosť správy a diseminácia informácií, 7. Dopad vyhodnocovania.

(c). Štandardy vykonateľnosti sú zamerané na zabezpečenie toho, aby vyhodnotenie bol realistické, opatrné, diplomatické a šetrné: 1. Praktické procedúry, 2. Politická uskutočniteľnosť/ životaschopnosť, 3. Nákladová efektívnosť.

(d) Štandardy presnosti sú zamerané na zabezpečenie, aby vyhodnocovanie odhalilo a prenieslo odborne adekvátne informácie a tie črty, ktoré určujú cenu alebo meritum vyhodnocovaného programu: 1. Programová dokumentácia, 2. Kontextová analýza, 3. Opísané účely a postupy, 4. Obhájiteľné zdroje informácií, 5. Platné informácie, 6. Spôľahlivé informácie, 7. Systematické informácie, 8. Analýza kvantitatívnych informácií, 9. Analýza kvalitatívnych informácií, 10. Oprávnené závery, 11. Nestranné reportovanie, 12. Metaevalvácia (Voľne preložené a upravené podľa Joint Committee on Standards for Educational Evaluation, 2008).

Tento Spoločný komitét pre štandardy edukačného vyhodnocovania vypracoval podobne aj štandardy pre vyhodnocovanie školského **personálu** a osobitne pre evalváciu školských **žiakov** (ktoré sú k dispozícii u autora).

6. Štandardy etického kódexu pracovníkov výskumu, vývoja a vyhodnocovania

Výskumnícka, vývojárska a vyhodnocovateľská práca sa riadi aj profesijnou morálkou, ktorá je dôležitou súčasťou kultúry profesionálov. Mravnosť je veľmi výraznou a citlivou charakteristikou tzv. vyšších povolání – profesií, kam prináleží aj povolanie vedcov.

Etika pedagogického a andragogického výskumu a vývoja je súbor morálnych princípov, ktoré sa majú dodržiavať v plánovaní, organizovaní a vyhodnocovaní výskumov a vývojových prác. O tejto chýlostivej tematike sa u nás publikovalo málo. Nepísané mravné zásady vedcov sa viac-menej prenášajú interkultúrne z generácie na generáciu prostredníctvom tzv. neviditeľných kolégií, vednoprofesnej socializácie a informálnej edukácie adeptov vedy. Spravidla sa tu zvyčajne dodržiava pravidlo *férovosti pri informovaní* výskumných osôb o výskumnom ciele, spôsobe práce s nimi a o využití a zverejnení získaných údajov; pravidlo o *zaručení anonymity skúmaných osôb a ochrany ich súkromia* (t.j. nemožnosti ich identifikovania); pravidlo *nediskriminovania* osôb, najmä príslušníkov (etnických, konfesijných, hendikepovaných ap.) menšín; pravidlo *uviedenia spolupracovníkov* a pravidlo *písomného poďakovania* sa tým osobám, ktoré relevantne prispeli k výskumu alebo k tvorbe štúdie. (Pozri P. Gavora, 2004). Najčastejšie porušovanou zásadou je *azda krádež, kompilácia či prevzatie cudzích myšlienok bez uvedenia ich pôvodného autora, plagiatstvo*.

Niektoré národné komunity vedcov uplatňujú morálny kódex už dlhšie. European Education Research Association uvádza *Etické smernice pre výskum* (5 smerníc) a pre vyhodnocovanie (3 smernice) pre svoje členské asociácie (Dostupné na <http://www.eera.ecer.eu/about/ethical-guidelines>).

Americká edukačná výskumná asociácia (www.AERA.net) v júni 1992 prijala a v rokoch 1996 a 2000 revidovala svoje Etické štandardy v týchto 6 kategóriách:

- I. Zodpovednosti za odbor (12 vedúcich štandardov)
- II. Výskumné populácie, edukačné inštitúcie a verejnosť (11 vedúcich štandardov),
- III. Intelektuálne vlastníctvo (3 podrobne rozvedené štandardy),
- IV. Editovanie, recenzovanie a oceňovanie výskumu (6 vedúcich štandardov),
- V. Sponzori, tvorcovia politiky a iní používatelia výskumu (9 vedúcich štandardov),
- VI. Študenti a študentskí výskumníci (6 vedúcich štandardov).

Tieto podoby etických štandardov sú podnetné a aktuálne aj pre slovenské pomery, kde sa možno stretnúť s hrubým porušovaním etických pravidiel

univerzitého pracovníka. (O morálnom kódexe učiteľa pozri napr. Švec 2003; o etike lekárstva, ošetrovateľstva, manažérstva a i. povolání pozri prácu Gorlinovej 1990). Americká asociácia psychológov si v roku 1989 znovuupravila 10 kategórií etických princípov v svojom kódexe profesionálnych záväzkov (zodpovednosti, spôsobilosti, morálnych a legislatívnych štandardov, verejných vyjadrení, dôvernosti, starostlivosti o klienta, profesijných vzťahov, diagnostických techník, výskumu s ľudskými účastníkmi a používania zvierat vo výskume. (R. A. Gorlin, 1990, s. 247-256).

7. Jazyková kultúra antropagogických vied

Kultúra slova, čísla a grafiky je málo rozvinutá súčasť vied o výchove. Nižšiu alebo vyššiu úroveň kultúrnosti možno zistiť najmä pri starostlivom posudzovaní rukopisov monografií, časopiseckých a zborníkových príspevkov, ako aj rigorózných a dizertačných prác. V jazyku profesionála v edukačnom výskume, pokusnom vývoji a objektívnom vyhodnocovaní je rozhodujúca správnosť termínov, definícií pojmov a formulovania vedeckých tvrdení.

Pojmy a termíny sú elementárnou jednotkou poznania a poznávania a konštitutívnym prvkom odborného jazyka vedy. Pojmami (termínmi) myslíme, vyjadrujeme svoje myšlienky, formulujeme nové poznatky, nimi exteriorizujeme aj interiorizujeme komunikáty, ktorým pripisujeme istý význam. Pojmy a termíny majú také *vlastnosti poznania a mysle*, a tým aj *jazyka*, akými je: ne/presnosť, (jedno/viac)významovosť, ne/určitosť, ne/ostrosť, všeobecnosť-špecifickosť, abstraktnosť-konkrétosť, jednoduchosť-zložitosť, jedno/viac-slovnosť, ne/štruktúrovanosť, ne/ systémovosť, ne/ plat- nosť, ne/použitelnosť, ne/rozpínanosť, ne/formalizovanosť a iné charakteristiky.

Termín je označený alebo nazvaný pojem či pomenovanie pojmu. (Pozri Masár, 1991, s. 30).

Definícia termínu je metodologický nástroj na určenie obsahu pojmu, ktorý termín pomenúva. Vo vede je najpoužívanejšou *klasická definícia* podľa pravidla "*genus proximum et differentia specifica*" (t.j. pravidla najbližšieho rodu a druhotvorného rozdielu). Napríklad pojem tréningu sa môže definovať ako *interakcia* toho, čo robí tréner (vyučovanie) a toho, čo robia tréňovaní hráči (učenie sa).

V konceptuálnom a empirickom výskume sa často uplatňuje konštitutívna a operacionálna definícia. V *konštitutívnej definícii* nahrádzame dajaký termín iným termínom, napr. veda o výchove = výchovoveda = edukológia. V *operacionálnej definícii* vymedzujeme určitý teoretický pojem (konštrukt) jeho špecifikovaním v pozorovateľnej činnosti (skonkrétňením v observačnom pojme).

Je viacero hľadísk a spôsobov aj pri **klasifikácii pojmov a termínov**. Z aspektu procedúry klasickej definície sa termíny triedia na **generické (rodové) a špecifické (druhové)**. Z hľadiska vnímateľnosti atribútov vecí a javov možno termíny členiť na kontinuu od **konkrétnych** termínov (počítačové pero, dúhové farby) až po **abstraktné** termíny (súcno, bytie). Vo filozofii vedy a v metodológii vedy (pozri napr. Hage, 1972, s. 111-112) sa rozlíšili tzv. **prosté** (primitívne) a pojmovo odvodené či, presnejšie, **definované** termíny. Prvé nemajú svoje explicitné definície alebo ich pojmový význam sa objasňuje zrozumiteľnou ilustráciou alebo sú nám intuitívne zrejmé na základe vlastnej skúsenosti. Ak sú prosté termíny pochopené vo všeobecnosti, môžu sa uplatniť na vymedzovanie tých druhých, definovaných termínov. Definované termíny sú súčasťou teórie, kým primitívne termíny sú mimo tejto teórie. Z hľadiska "foriem sociokultúry" ich delíme napr. na: moráľkové (etické), náboženské, filozofické, vedecké, umelecké, právne, politické, hospodárske, edukačné, športové, obranné, bezpečnostné a ďalšie odborové termíny.

Vedné tvrdenia sú výroky, výpovede alebo iné konštatovania, ktoré sa skladajú z pojmov v určitom vzťahu (pravdivosti-nepravdivosti, potenciálnosti-aktuálnosti ap.) a ktoré ako nástroj poznávania sú zvyčajne odlišené jednak od posúdenia (potvrdením alebo popretím) jednak od termínov, v ktorých sú vyjadrené. Na ilustráciu predmetovej a metodovej odlišnosti tvrdení vnútri vied o výchove nám poslúži prípad predmetu edukačnej psychológie, najmä v behavioristickej tradícii, ktorý má v podstate nasledujúci vzorec predmetu skúmania:

$$R_e = f(S_e, O_e)$$

čo znamená: Činnosť, resp. správanie sa ako sled reakcií R je funkciou (" f ", t.j. je závislé od) stimulov S prostredia a osoby O , ktorá ako systém interaguje s týmto podnetovým prostredím a ktorá zvnútorňuje a zvonkajšuje tieto podnety sebe vlastným spôsobom. Dolný index " e " tu znamená situácie a podmienky edukačnej skutočnosti.

Vyššie uvedená formula **predstavuje deskriptívny výrok** kauzálneho typu, ktorý v učiteľskej (didaktickej) psychológii môžeme konkretizovať príkladom: Dlhodobá retencia študovaného materiálu (R) u heterogénnych účastníkov školovania (O) je štatisticky signifikantne podmienená logickou sekvenčnosťou a subjektívnou relevantnosťou prezentovaného učiva (S).

Pedagogika a andragogika má odlišný predmet, ktorý je vyjadrený v odlišnom vzorci:

$$\text{Efektívnosť}_e = f(\text{Ciele}_e - \text{Podmienky}_e - \text{Prostriedky}_e)$$

čo znamená: Efektívnosť edukácie (e) **je závislá od** povahy cieľov C_e (ako anticipovaných výsledkov) dosiahnutých určitými prostriedkami Pr_e v určitých podmienkach Po_e . Tento *deskriptívny (opisujúci) výrok* o kauzálnom vzťahu sa v pedagogike a andragogike transformuje do podoby **preskriptívneho (predpisujúceho) výroku** o finálnom vzťahu: Ak **treba** efektívne dosiahnuť ciele C_e v podmienkach Po_e , potom **majú sa** použiť prostriedky Pr_e .

Ako vidieť z uvedeného, pedagogika a andragogika vymedzujú deskriptívnu i preskriptívnu povahu svojho predmetu **v termínoch základných charakteristík praktickej činnosti**, t.j. v termínoch cieľa, prostriedkov k cieľu, podmienok a efektívnosti činnosti výchovy detí, dorastu a dospelých. Výchovoveda (edukológia) používa viaceré druhov tvrdení:

Deskriptívne tvrdenia (výroky, výpovede) sú typické najmä pre komunikáty z konceptuálneho a empirického základného a aplikovaného výskumu. Spravidla sú to platné alebo hypotetické výroky o závislosti medzi aspoň dvoma faktormi – medzi determinovaným a determinujúcim faktorom.

Vo výskumoch sa veľmi často uplatňuje typ *funkcionálneho výroku o príčinnej závislosti*, napr. "Výsledky výučby sú funkciou (sú závislé od) motivačnej úrovne

Kategoriálne tvrdenie je zložené z termínu pre subjekt, o ktorom sa niečo tvrdí, a z termínu pre predikát, ktorý tvrdí niečo o subjekte, pričom obidva termíny sú spojené spojkou vo forme slovesa "byť", napr. "Učiteľstvo je odbor humanitnej vedy, odbor humanitného štúdia a odbor humanitnej praxe/práce (na rozdiel napr. od školského manažérstva, ktoré prináleží odboru aplikatívnej sociálnej vedy, štúdia a praxe).

Hypotetické tvrdenie je pravdepodobnostný výrok napr. vo forme implikácie, v ktorej "**Ak**" uvádza podmienku (*antecedent*) a "**potom**" uvádza záver (*konzekvent*), napr. Ak je kvalitné školovanie, potom *pravdepodobne* bude úspešné uplatnenie absolventov, teda: $k \rightarrow ú$ (s určitou pravdepodobnosťou).

Funkcionálne tvrdenie je výrok *o príčinnej závislosti*, napr. "Výsledky výučby sú funkciou (sú závislé od) motivačnej úrovne jeho účastníkov, ich predpokladových schopností, študijného a vyučovacieho štýlu, tempa postupu a sociopsychickej klímy v skupine"; vyjadrené symbolicky $V = f(m, s, š, t, k)$.

Explanačné tvrdenie je výrok o príčinnej závislosti istého faktora (*determinanda*) od iného faktora (*determinanta*). "Frustrácia potrieb detí spôsobuje ich agresivitu" je explanačný fakt, ktorý vysvetľuje príčinu frustrácie. Príčin však môže byť viac.

Prediktívne tvrdenie predvída to, čo nastane, keď sa vyskytlo niečo. "Po frustrácii detských potrieb sa môže prejavovať agresívne správanie".

Korelačné tvrdenie vyjadruje závislosť závislej premennej od nezávislej premennej. Napr. "Čím vyššia úroveň zaujímavosti prezentácie učiva, tým nižšia úroveň žiackeho vyrušovania".

Pravdepodobnostné tvrdenie typu: "Pravdepodobnosť talentovanosti žiakov v ľudovom speve a tanci je približne 6%-ná, pričom vo vidieckej a rómskej populácii je vyššia."

Sú aj ďalšie druhy uplatňovaných **deskriptívnych tvrdení** pedagogického a andragogického výskumu.

Preskriptívne tvrdenia predpisujú praktické konanie jednotlivca alebo skupiny subjektov praktickej činnosti. Tieto výroky môžu vyjadrovať viac než jednu charakteristiku činnosti. Napr. Ak učiteľ "u" má v podmienkach "p" dosiahnuť u žiakov "ž" výchovný cieľ "c" z hľadiska kvality a efektívnosti "h", potom má postupovať metódou "m". Výroky o finalite dávajú do vzťahu ciele a prostriedky v určitých podmienkach. Sú typické pre **profesie založené na vede**, k akým prináleží napr. lekárstvo, učiteľstvo, poradenstvo, pestovateľstvo.

Tvrdenia o kauzálnych, finálnych, pravdepodobnostných a iných vzťahoch medzi javmi sú vo vede nazývané rozmanite ako zákony, zákonitosti, pravidlá, postuláty, princípy, teóremy, axiómy, teórie. (Spracované podľa Š. Švec a kol., 2002, 2003).

8. Potreby a výhľady pedagogického a andragogického výskumu a vývoja.

Zlepšenie hodnoty, kvality a efektivity výskumu a vývoja možno –podobne ako vo vyspelejšom zahraničí– predpokladať v smerovaní:

- od intradisciplinarite k interdisciplinarite a transdisciplinarite,
- od zlomkovitosti k súdržnosti,
- od ad hoc prístupu k systémovému integratívnemu prístupu,
- od miestneho a krajového záberu a zdroja k medzinárodnému rozmeru,
- od odtrhnutého a oddeleného tematizovania k celostnému a spojenému uchopeniu
- od nízkej úrovne kvality k vysokej, k excelentnej úrovni,
- od jednosubjektového výskumu k viacsobjektovému negociovanému výskumu,
- od výskumu na malých pracoviskách k výskumu a vývoju pod jednou strechou na nemalom ústave (podľa Kogan – Tuijman, 1995, s.107).

Ktoré sú prednostné potreby domáceho výskumu a vývoja? Sú to najmä tieto:

- Implementovanie projektu vedeckej systematiky učebníc špecializácií pedagogiky a andragogiky.
- Rozvinutie teórie výskumu a vývoja cieľového programu predmetového kurzu.

- Rozpracovanie teórie dizajnu vzdelávacieho a výcvikového procesu.
- Vytvorenie slovenského tezauru internetových pojmov.
- Špecifikovanie štandardov profesionálnych výskumníkov, vývojárov a vyhodnocovateľov v národných systémoch vzdelávania a výcviku.
- Zlepšenie teórie hodnotovopostojovej a charakterovej výchovy.
- Riešenie problematiky personalizácie vzdelávania a vyučovania „za a proti“.
- Vytvorenie celonárodnej bázy príkladov dobrej praxe pedagógov, napr. kvalitné a efektívne tematické plány, programy operatívnych cieľov v tematických celkoch, plány vyučovacích hodín, procedúry rozvíjania kritického, projekčného a bádateľného myslenia, programy charakterovej výchovy; založenie aj ústrednej databázy učebných a skúšobných úloh užitočných pre pracovný i mimopracovný život, najmä v **kurzoch praktickej matematiky**.
- Vypracovanie projektu na monitorovanie, zavádzanie a uplatňovanie cieľového programu učebnej osnovy školských a mimoškolských kurzov.
- Uplatňovanie profesného učenia sa učiteľov v škole ako v učiacej sa organizácii.
- Presadenie inštitútu pedagogického systémového analytika a evalvátora školy ako špecializácie odboru štúdia školskej pedagogiky (pozri monotematické číslo Pedagogickej revue 2004/4).
- Profesionálne učiteľovanie založené na dokladaných empirických faktoch a na iných dôkazoch.
- Zvýznamnenie výskumu predškolského učenia sa a osobnostného rozvíjania v rodine ako veľmi silného determinantu žiackej úspešnosti. (Pedagogika by mala podchytiť rodičov ako veľmi užitočných a prirodzených pozorovateľov a ovplyvňovateľov učenia sa a vývinu svojich detí, zaznamenávateľov pokrokov svojich detí v tom, ako sa stávajú osobnosťou pod ich stálym vedením).
- Vývoj projektu vzdelania ako hlavného faktoru zníženia rastu chudoby v slovenských pomeroch.
- Konceptualizácia poslania a praktík školstva a edukológie v umožňovaní výstavby znalostnej spoločnosti, či dokonca vzdelanostnej spoločnosti.

LITERATÚRA

- American Educational Research Association. 2006. Standards for reporting on empirical social science reseach in AERA publications, In *Educational Researcher*, Vol. 35, 2006, No. 6, pp. 33-40.
- American Educational Research Association. 2009. Standards for reporting on humanities-otriented reseach in AERA publications, In *Educational Researcher*, Vol. 39, 2009, No. 6, pp. 481-486.

- American Educational Research Association. 2000. *The Ethical Standards of the American Educational Research Association*. Washington, DC: AERA 2000. Dostupné na <http://www.aera.net>
- COSTELLO, R. B. (ed.). 1991. *Random House Websters's College dictionary*. New York, NY, 1991. 1568 s.
- European Education Research Association. *Ethical guidelines*. Dostupné na <http://www.eera.ecer.eu/about/ethical-guidelines>.
- Frascati Manual 2002. Organization for Economic Co-operation and Development. *The measurement of scientific and technological activities: Proposal standard practice for surveys on research and experimental development*. 6th ed. Paris: OECD, 2003. 256 s. ISBN 9789264199033.
- GAVORA, P. 2004. Empirický výskum v časopise *Pedagogická revue* 1993 – 2003: Metodologické hľadisko. In *Pedagogická revue*, roč. 56, č. 2, s. 145-161.
- GORLIN, R. A. (ed.). 1990. *Codes of professional responsibility*. 2nd ed. Washington, D. C., The Bureau of National Affairs, Inc. 557 s. ISBN 0-87179-641-4.
- Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. *Program evaluation standards. Summary of standards*. 3rd ed. Iowa City, IA, 2008. 2 s. Dostupné na: <http://www.jcsee.org>
- Ministerstvo kultúry SR: www.slovakia.culturalprofiles.net/?id=5414
- STRIKE, K. A. – ANDERSON, M. S. et al. 2002. *Ethical standards of the American Educational Research Association: cases and commentary*. Washington, D.C.: AERA 195 s. ISBN 0-935302-X.
- ŠVEC, Š. 1986. Inovačný cyklus a vedecké vyhodnocovanie v pedagogike. In *Jednotná škola*, roč. 38, č. 1, s. 8-23.
- ŠVEC, Š. 2003. K etickému kódexu učiteľskej profesie. (Do diskusie) In *Spravodaj Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV*, roč. 56, č. 2, s. 1-4.
- ŠVEC, Š. 2008. Anglicko-slovenský lexikón pedagogiky a andragogiky. Bratislava: Iris, 323 s. ISBN 978-80-8956-21-1.
- ŠVEC, Š. a kol. 1998. Metodológia vied o výchove: kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanitné prístupy. Bratislava: Iris. 304 s. ISBN 80-88778-73-5; rozšír. vyd. Metodologie věd o výchově. Brno: Paido, 2009. 303 s. ISBN 978-80-7315-192-8.
- ŠVEC, Š. 2002. Metodologický pohľad na jazyk výchovovedy a jej terminologické problémy. In *Jazyk vied o výchove*. ŠVEC, Š. a kol. Bratislava: Gerlach Print a Filoz. fakulta Univerzity Komenského, s. 8-27. ISBN 80-968564-9-9.
- ŠVEC, Š. a kol. 2003. *Pojmoslovné spory a ich definíčné riešenia vo výchovovede*. Bratislava: Stimul. 148 s. ISBN 80-88982-73-1.

PRÍLOHA 1: SÚPIS PRACOVÍSK PEDAGOGICKÉHO VÝSKUMU A VÝVOJA V SR

Dostupné na: <http://www.minedu.sk/vysoké školy/> (1.9.2009)

I. Katedry pedagogiky, oddelenia predmetových didaktík a ústavy

BANSKÁ BYSTRICA (2 katedry)

Katedra elementárnej a predškolskej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela

Katedra pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela

BRATISLAVA (17 katedier)

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

Katedra pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty UK

Katedra špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského

Katedra liečebnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského

Kabinet športovej edukológie Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského

Katedra športovej edukológie Fakulty telesnej výchovy a športu UK

Katedra didaktiky prírodných vied Prírodovednej fakulty UK

Katedra didaktiky fyziky Fakulty matematiky, fyziky a informatiky UK

Katedra didaktiky matematiky a geometrie Fakulty matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského

Katedra didaktiky informatiky Fakulty matematiky, fyziky a informatiky UK

Katedra pedagogiky a katechetiky Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského

Katedra pedagogiky Evanjelickej bohosloveckej fakulty UK

Katedra pedagogiky Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity

Katedra výchovy k zdraviu a medicínskej pedagogiky Slovenskej zdravotníckej univerzity

Katedra pedagogiky a didaktiky zdravotníckych odborných predmetov Slovenskej zdravotníckej univerzity

Katedra spoločenských vied Akadémie Policajného zboru

DUBNICA NAD VÁHOM

Útvar učiteľskej prípravy Dubnického technologického inštitútu

KOMÁRNO (2 katedry)

Katedra predškolskej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho

Katedra pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho

KOŠICE (7 katedier)

Oddelenie didaktiky biológie Ústavu biologických a ekologických vied Prírodovednej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

Oddelenie didaktiky chémie Ústavu chemických vied Prírodovednej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

Oddelenie didaktiky fyziky Ústavu fyzikálnych vied Prírodovednej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

Oddelenie didaktiky informatiky a podporných technológií Ústavu informatiky Prírodovednej fakulty UPJŠ

Oddelenie didaktiky matematiky Ústavu matematických vied Prírodovednej fakulty UPJŠ

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

Katedra inžinierskej pedagogiky Technickej univerzity

LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Katedra humanitných a sociálnych vied Akadémie Ozbroyených síl Milana Rastislava Štefánika

NITRA (5 katedier)

Katedra pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa

Katedra lingvodidaktiky a interkultúrnych štúdií Pedagogickej fakulty UKF

Ústav technológie vzdelávania Pedagogickej fakulty UKF

Katedra elementaristiky Fakulty stredo európskych štúdií UKF

Katedra pedagogiky a psychológie Fakulty ekonomiky a manažmentu Slovenskej poľnohospodárskej univerzity

PREŠOV (7 katedier)

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty PU

Katedra pedagogiky Ústavu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity

Katedra pedagogiky Fakulty humanitných a prírodných vied PUverzity

Katedra športovej edukológie Fakulty športu Prešovskej univerzity

Katedra edukológie hier Fakulty športu Prešovskej univerzity

Katedra aplikovanej edukológie Gréckokatolíckej teologickej fakulty PU

Katedra kresťanskej pedagogiky a psychológie Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity

RUŽOMBEROK (5 katedier)

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty KU

Katedra pedagogiky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity

Katedra špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity

Ústav pedagogických vied Katolíckej univerzity

Katedra pedagogiky a psychológie Pedagogickej fakulty KU v Košiciach

TRNAVA (5 katedier)

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty TU

Katedra pedagogických štúdií Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity

Katedra pedagogiky výtvarného umenia Trnavskej univerzity

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Cyrila a Metoda

Katedra inžinierskej pedagogiky a psychológie Slovenskej technickej univerzity
ŽILINA (1 katedra)
Katedra pedagogických štúdií Prírodovednej fakulty Žilinskej univerzity

II: Štátne ústavy rezortu školstva pod priamou správou Ministerstva školstva SR

Štátny pedagogický ústav v Bratislave <http://www.statpedu.sk>
Štátny inštitút odborného vzdelávania v Bratislave <http://www.siov.sk>
Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania v BA <http://www.nucem.sk>
Ústav informácií a prognóz školstva v Bratislave <http://www.uips.sk>

Štefan Švec absolvoval odbor Pedagogika-Slovakistika na FiF UK v r.1965, odkedy je tu interným vedeckým ašpirantom a pracovníkom katedry pedagogiky do r. 2006. Doc. 1985, Prof. 1996. Viedol kurzy všeobecnej didaktiky, metodológie vied o výchove, základov vzdelávania dospelých a i.. Od 2005 vedie ako emeritný prof. doktorantský kurz všeobecnej didaktiky a metodológie výskumu na UK. Knihy: Cieľový program školy (2009), Anglicko-slovenský lexikón pedagogiky a andragogiky (2008), Základné pojmy v pedagogike a andragogike (2.vyd. 2002), Didaktika (1988), s kolektívom: Metodológia vied o výchove (1998, v češ. 2009), Jazyk vied o výchove (2002), Pojmoslovné spory a ich definičné riešenia vo výchovovede (2003); koeditor: Terminologický slovník vied o športe (2007), Štruktúra poznatkovej bázy vied o športe (2006), Slovník pedagogické metodologie (Brno 2005); 6 zborníkových monografií; 8 štúdií v zahraničí, asi 120 prác v kategórii „A“ a vyše 100 v kategórii „B“.

Prof. PhDr. Štefan Švec, CSc.
Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského
Gondova 2, 818 01 Bratislava
svec@fphil.uniba.sk